

І. В. Заблодська, С. І. Гречана, Є. О. Ковальчук

Когерентність сталого будівництва та місцевого економічного розвитку на деокупованих і постраждалих територіях

Розглянуто взаємозв'язок між сталим будівництвом і місцевим економічним розвитком на деокупованих і постраждалих територіях України. Обґрунтовано важливість будівельної галузі для економічного відновлення регіонів, які зазнали значних руйнувань під час війни, на прикладі Київської області. Детально проаналізовано стан будівельної галузі до та після початку повномасштабного вторгнення, показано її роль як одного з ключових драйверів місцевого економічного розвитку. Представлено методичні рекомендації щодо оцінювання впливу будівництва на місцевий економічний розвиток за допомогою адаптованої матриці впливу, яка містить ключові соціально-економічні та галузеві показники. Проаналізовано підходи до визначення мультиплікативного ефекту будівництва через розрахунок мультиплікаторів доходів, податків і нерухомості. Зазначено, що, попри значний потенціал будівельної галузі в підтримці місцевих бюджетів і створенні робочих місць, її вплив на розвиток ринку нерухомості та загальне підвищення доходів населення є обмеженим. Розроблено пропозиції щодо подальшого розвитку політики відновлення, яка стимулювала би залучення інвестицій та посилювала участь місцевих органів влади та громадськості в повоєнній відбудові.

Ключові слова: стале будівництво, місцевий економічний розвиток, деокуповані території, будівельна галузь, мультиплікативний ефект, матриця впливу, відновлення.

Формулювання проблеми. Важливість галузі будівництва для підвищення ефективності національної економіки складно переоцінити. Її розвиток є поштовхом і підґрунтям для зростання виробництва будівельних матеріалів, спеціального обладнання, машинобудування, скляної та деревообробної промисловості, металургії, нафтохімії, транспорту, енергетики тощо. Підвищуючи показники їхньої діяльності, будівництво позитивно впливає на покращення стану національної економіки загалом. Недарма саме за темпами його розвитку експерти оцінюють перспективу настання рецесії чи ж, навпаки, економічного піднесення.

Так само будівництво впливає на активізацію місцевого економічного розвитку, стимулюючи залучення нових мешканців, збільшення робочих місць і розвиток малого бізнесу, особливо того, який спеціалізується на наданні допоміжних будівельних послуг (ремонт, дизайн та ін.), що призводить до зростання надходжень до місцевих бюджетів і покращення якості життя в громаді. У контексті тривалої повномасштабної агресії росії проти України будівництво стало одним з найвагоміших драйверів місцевого економічного розвитку (МЕР) та відбудови.

Київська область входить до числа деокупованих і постраждалих регіонів. Військові дії на Київщині тривали до 03.04.2022 р. 15 територіальних громад (270 населених пунктів) були під окупацією. Унаслідок бойових дій, обстрілів, ракетних ударів понад 65% територій області зазнало руйнацій. 705 суб'єктів господарювання регіону отримали пошкодження, з них 127 повністю зруйновані. Навколо міста Києва знищено понад 400 тис. м² складів великих компаній України (20% загальної площі логістичних об'єктів) [1, с. 26]. І це не всі руйнування, адже обстріли продовжуються. Тому відбудови потребують усе нові об'єкти критичної, житлової, освітньої, медичної та промислової інфраструктури, пошкодження чи знищення яких гальмує місцевий економічний розвиток. А в невизначених умовах війни та відсутності коштів у держави на повноцінне масштабне відновлення майже весь його тягар перекладається на територіальні громади та місцеві будівельні підприємства.

Будівельна галузь Київщини значно постраждала від повномасштабного вторгнення. Площа зданих житлових будинків знизилася за перше півріччя

2022 р. на 54,3%, уповільнивши падіння за результатами року на 17,1 в. п. і продовживши тренд на відновлення у 2023 р. (95,2%) [2]. За даними Київської ОДА: «Київщина перша серед областей, яка відбудовується шаленими темпами ... зі зруйнованих понад 29 тис. об'єктів відбудовано повністю та частково понад 17,5 тис.» [3].

Під час повномасштабного вторгнення негативні аспекти дедалі більше простежуються і щодо місцевого економічного розвитку. Його широке запровадження не знайшло чіткого відображення в оновленій державній регіональній політиці. Натомість реагування місцевої влади на воєнні виклики та перешкоди потребує комплексних рішень, які знаходяться в площині використання парадигми МЕР. І хоча показники наповнення місцевих бюджетів поступово стабілізуються, темпи росту основних індикаторів МЕР все ще негативні (чисельність населення, середня заробітна плата, кількість закладів освіти та охорони здоров'я тощо). Тому визначення когерентності місцевого економічного розвитку та будівництва стає актуальним, особливо в контексті дедалі більших критичних явищ будівельної галузі.

Аналіз останніх досліджень. Місцевий економічний розвиток є об'єктом уваги багатьох науковців, хоча дослідження в цій площині не сформували в Україні окремого напрямку. Іноземний же базис досліджень у цій царині в українських реаліях війни потребує суттєвої адаптації, хоча є ґрунтовним і має значну прикладну складову (F. Alburquerque, T. Bartik, B. Begovi, J. Behrman, R. Bingham, J. Blakelyand, T. Bradshaw, J. Castillo, H. Chenery, M. Fujita, P. Krugman, J. Llorens, J. Mannion, G. Matkovi, R. Mier, E. Malizia, M. Tello, R. Putnam та ін.). Тому роботи О. Берданової, В. Вакуленка, М. Волосюка, А. Дуба, А. Ковальова, Т. Корольової, В. Медвідя, Х. Патицької, І. Петрик, Ю. Рогозян, О. Слобожана, Н. Сментиної, І. Сторонянської, Т. Федоренко та інших, що присвячені окресленню визначальних елементів місцевого економічного розвитку, формуванню його моделей, політики та інструментарію, заслуговують на особливу увагу з позиції розбудови парадигми МЕР в контексті сучасного розвитку регіонів і територіальних громад.

Водночас будівництво як окрема галузь економіки та складова регіонального розвитку давно та постійно знаходиться в центрі досліджень українських науковців. Окрім фахівців суто технічних напрямів, їх формує багатогалузеве економічне товариство: регіоналісти, фінансисти, експерти з макроекономіки, державного управління, менеджменту та маркетингу тощо. У своїх працях Н. Бахур, І. Вілецький, О. Богінська, Г. Жовтяк, М. Забаштанський, А. Касич, В. Кислий, М. Малик, Н. Микитюк, О. Латішева, В. Омельчук, Л. Паламарчук, А. Полянська та ін. досліджують різні аспекти розвитку галузі: роль і вплив в економіці, механізми розвитку, інвестиційне забезпечення, взаємозв'язки з іншими галузями, перспективні напрями будівництва тощо. Однак слід зазначити, що більшість досліджень зосереджені на макрорівні. Тоді як діяльність будівельної галузі в контексті регіонального чи місцевого розвитку, особливо у світлі можливих впливів, тільки нещодавно зайняла постійне місце в науковому контенті.

Ураховуючи провідну роль будівництва у відновленні деокупованих і постраждалих територій та місцевого самоврядування як основного стейкхолдера процесів розбудови територій, доволі логічним в умовах війни буде поєднання цих двох напрямів досліджень. Це дасть змогу визначити не тільки точки перетину їх (вони є доволі відомими), але й зосередитися на підтвердженні та візуалізації когерентності будівництва та місцевого економічного розвитку на засадах досягнення певної сталості в умовах нестабільності та невизначеності.

Метою статті є визначення когерентних зв'язків між функціонуванням будівельної галузі та місцевого економічного розвитку деокупованих і постраждалих територій в умовах обмеженого доступу до інформації задля

забезпечення якісного планування відбудови регіону на основі сталого будівництва та зростання територіального добробуту.

Основні результати дослідження. Перед початком великої війни стан будівництва характеризувався як стабільний. Обсяг виконаних будівельних робіт в Україні у 2021 р. зріс на 5,1% (до 253,9 млрд грн), у 2020 р. цей показник становив 5,6%. Темпи росту приблизно відповідали заявленому зростанню ВВП країни. Будівельна активність була відносно високою, але за традиційним винятком першого кварталу та різким зростанням цін на енергоносії восени. Змінилися драйвери галузі – сектор житлового будівництва зайняв місце лідера замість минулорічного лідерства зведення інфраструктурних споруд [4].

На цьому тлі просідання галузі у 2022 р. є особливо відчутним. Так само зрозумілим є відновлення у 2023 р. (рис. 1). Водночас індекси будівництва інженерних споруд сягнули рекордного рівня за всі попередні роки, що пояснюється першочерговою відбудовою інфраструктурних об'єктів.

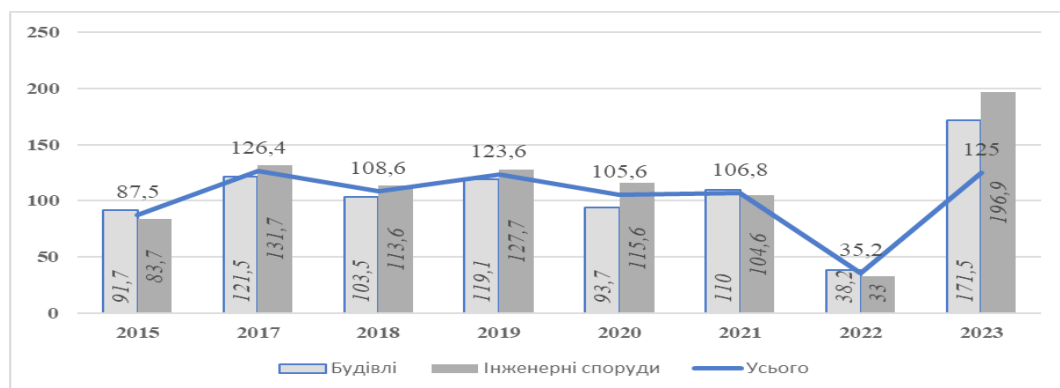

Рис. 1. Індекси будівельної продукції України

Джерело: розроблено авторами за даними [5, с. 264; 6].

Аналіз інформації щодо обсягів реалізованої продукції будівельними підприємствами у 2022 р. за регіонами (табл. 1) показав наявність тенденцій до зміщення центрів масового будівництва. Лідер м. Київ не змінився, ще більше наростивши темпи та збільшивши власну частку в загальнонаціональному масштабі (з 21,5% у 2021 р. до 34,4% у 2022 р.). Група провідних регіонів зазнала незначних змін. До початку великої війни до неї входили (за зменшенням частки) Одеська (13,8%), Дніпропетровська (8,2%), Львівська (7,3%), Київська (6,7%) та Вінницька (6,2%) області [7]. За перший рік війни ця група змінилася: Одеська (9,6%), Львівська (9%), Дніпропетровська (8,8%), Київська (6,3%) та Харківська (3,9%) області. Тобто збільшився обсяг будівництва в більш безпечних і прифронтових регіонах, потіснивши всіх інших учасників.

Будівельна галузь Київської області, на території якої знаходяться деокуповані та постраждалі громади, демонструє помітне відновлення (рис. 2), хоча ще не досягла довоєнного рівня. Площа зданого в експлуатацію житла у 2022 р. знизилася на 28,6%, а у 2023 – на 4,8%. У сегменті нежитлового будівництва темпи відновлення нижчі. Просідання у 2022 р. становило 30,6%, у 2023 р. – 7,8%.

Лідером із будівництва житла в області є Бучанський район, який збільшив обсяги на 35,4% проти переднього року, причому в другому кварталі зростання сягнуло 223,1%. Позитивним прикладом є Вишгородський (+21,8%) та Обухівський (+15,4%) райони. І це зрозуміло, адже саме Бучанський та Вишгородський райони мають найбільші обсяги руйнувань після деокупації територій у 2022 р. Найбільшим на Київщині падінням темпів житлового

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції будівельними підприємствами в розрізі регіонів за 2022 р.

Регіони	Усього будівельної продукції		Будівництво будівель		Будівництво споруд		Спеціалізовані будівельні роботи	
	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %
Україна	264065,2	100	136953,1	51,9	67053,3	25,4	60058,8	22,7
Вінницька обл.	9521,3	3,6	2245,7	23,6	6108,2	64,2	1167,4	12,3
Волинська обл.	3736,0	1,4	2072,2	55,5	830,1	22,2	833,7	22,3
Дніпропетровська обл.	23290,5	8,8	11506,5	49,4	5249,4	22,5	6534,6	28,1
Донецька обл.	3576,4	1,4	1242,4	34,7	1678,6	46,9	655,4	18,3
Житомирська обл.	4939,8	1,9	3909,6	79,1	252,7	5,1	777,5	15,7
Закарпатська обл.	3650,9	1,4	1273,6	34,9	1976,7	54,1	400,7	11,0
Запорізька обл.	3294,1	1,2	2028,4	61,6	561,3	17,0	704,4	21,4
Івано-Франківська обл.	6920,6	2,6	3313,5	47,9	2088,6	30,2	1518,5	21,9
Київська обл.	16764,4	6,3	8788,7	52,4	4156,0	24,8	3819,8	22,8
Кіровоградська обл.	1405,3	0,5	833,7	59,3	238,3	17,0	333,2	23,7
Луганська обл.	139,0	0,1	к	0,0	–	0,0	к	0,0
Львівська обл.	23700,6	9,0	13012,8	54,9	4006,8	16,9	6681,0	28,2
Миколаївська обл.	4300,1	1,6	3538,9	82,3	278,1	6,5	483,1	11,2
Одеська обл.	25285,6	9,6	6600,5	26,1	16440,1	65,0	2245,0	8,9
Полтавська обл.	7062,4	2,7	3966,9	56,2	1182,3	16,7	1913,2	27,1
Рівненська обл.	4891,4	1,9	2606,5	53,3	575,6	11,8	1709,3	34,9
Сумська обл.	1975,2	0,7	946,8	47,9	480,6	24,3	547,9	27,7
Тернопільська обл.	3608,4	1,4	1993,4	55,2	443,2	12,3	1171,8	32,5
Харківська обл.	10252,7	3,9	6746,9	65,8	1735,6	16,9	1770,2	17,3
Херсонська обл.	805,6	0,3	к	0,0	627,2	77,9	к	0,0
Хмельницька обл.	6430,8	0,0	2701,5	42,0	2062,0	32,1	1667,3	25,9
Черкаська обл.	3451,8	1,3	1214,0	35,2	1400,6	40,6	837,2	24,3
Чернівецька обл.	1538,9	0,6	1078,1	70,1	205,6	13,4	255,1	16,6
Чернігівська обл.	2584,9	1,0	1285,3	49,7	1026,0	39,7	273,6	10,6
м. Київ	90938,3	34,4	53830,0	59,2	13449,9	14,8	23658,4	26,0

Джерело: побудовано авторами за даними [8].

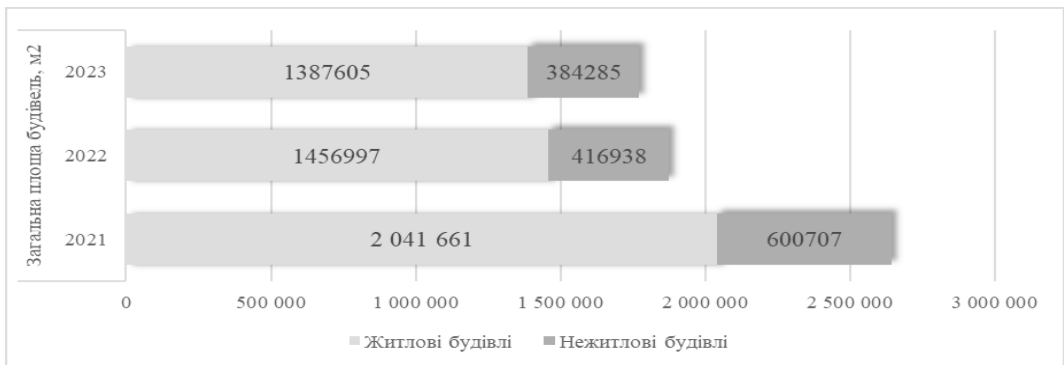

Рис. 2. Динаміка зданих в експлуатацію житлових і нежитлових будівель у Київській області за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [9-10].

будівництва (-55,5%) характеризується Броварський район. Суттєво скоротив обсяги введення в експлуатацію житла Фастівський район (-29%) [5; 11]. Загалом за два роки великої війни на Київщині введено в експлуатацію трохи більше квартир, ніж за «мирний» 2021 р. (26 284 у 2021 р.; 19 686 у 2022 р.; 15 903 у 2023 р.) [12].

На ринку нерухомості через економічну ситуацію, пов'язану з війною, відчувається зменшений попит. Вартість житла в регіонах, віддалених від зони бойових дій, збільшилася. Винятком є столиця, яка після закінчення блекаутів навесні 2023 р. мінімально знизилася середні ціни. 1-кімнатні квартири в Києві подешевшали на 3%, тоді як ціна їх у Львові зросла на 12% [13].

Пожвавлення в нежитловому будівництві Київщини не спостерігається. Будівництво промислових об'єктів показало зниження площі зданих в експлуатацію промислових і складських будівель на 17,9%, а офісних будівель – на 20,2%. Однією з причин цього може бути уповільнення промислового сектору та відмова бізнесу від офісів, з передислокацією і закриттям. Натомість у 2023 р. площа торговельних будівель зросла на 46,7%, що може вказувати на переорієнтацію бізнесу або переїзд орендарів з інших областей [14].

Прогнози розвитку будівництва у 2024 р. залишаються невтішними. Консенсус-прогноз «Україна: сценарії відновлювального зростання», підготовлений Мінекономіки у квітні 2024 р., виділяє сферу будівництва як одну з тих, що має найшвидші темпи відновлення. Але можливе зростання економіки в межах програм відновлення та відбудови прогнозується тільки у 2026-2027 рр. Поки спостерігається тенденція до погіршення прогнозів. Наприклад, зростання ВВП у 2024 р. очікується на рівні 3,6% замість передбачуваних у 2023 р. 4,2%; зростання мінімальної заробітної плати до кінця року – 7775 грн, міграційне скорочення населення – 0,5 млн осіб, рівень безробіття – 12,3% [15, с. 10-13].

Отже, загалом стан будівництва в Україні під час війни не можна охарактеризувати позитивно, тим паче як сталий. Галузь після зупинки робіт на початку повномасштабного вторгнення вже оговталася та активізувала діяльність. За таких темпів та відсутності ескалації воєнної агресії можна очікувати на подальшу стабілізацію на ринку, що надалі призведе до її відродження та панування на ринку під час масштабної відбудови країни. Та поки що першочергові зусилля слід спрямувати на адаптацію до воєнних викликів і відновлення довіри до будівельних підприємств. Це може конвертувати відкладений попит серед тих, хто не наважується витратити власні кошти до стабілізації ситуації на фронті. Однак довіра вибудовується протягом певного часу та за наявності результату через зростання позитивного впливу на місцевий економічний розвиток.

Запровадження політики МЕР у світі розпочалося ще із середини минулого сторіччя. У незалежній Україні ситуація інша. Місцевий економічний розвиток як поняття переважно використовується вченими та дослідниками в межах міжнародних досліджень і проєктів. Зазвичай це процес, в якому громадськість, бізнес і партнери з неурядового сектору колективно працюють над формуванням найкращих умов для економічного зростання та створення робочих місць [16].

Нормативне визначення МЕР в Україні відсутнє, чого не скажеш про використання його інструментарію територіальними громадами. І хоча фахівці органів місцевого самоврядування подекуди ототожнюють сталий, інклюзивний та місцевий економічний розвиток, у практичній площині таке поєднання не несе шкоди, оскільки процеси мають схожі цілі та інструменти. Це стає особливо помітним під час планування відбудови деокупованих чи постраждалих територій.

Отже, поняття місцевого економічного розвитку ґрунтується на усвідомленні того, що майбутнє громади залежить від спільних зусиль і дій провідних гравців – органів місцевого самоврядування, населення, бізнесу, громадянського суспільства тощо. Участь бізнесу в місцевому економічному розвитку визначається його залученістю (взаємовигідною чи репутаційною) у розбудову громади. Зацікавленість у МЕР визначається тривалістю та вагомістю його досягнень (результатів) щодо підвищення рівня життя в громаді. Саме тому

визначення впливу будівництва на МЕР деокупованих і постраждалих територій є актуальним завданням, особливо під час активної фази відбудови.

Найчастіше для оцінювання використовують аналіз ефективності інвестицій, інвестиційних проєктів і процесів управління, порівняльний аналіз динаміки певних показників (абсолютних чи відносних) за певною галуззю, продуктами чи послугами на загальнонаціональному чи регіональному ринку тощо. Вони релевантні для майже всіх галузей економіки, але війна вносить свої корективи щодо вибору таких показників. Під час повномасштабного вторгнення було започатковано декілька дослідницьких проєктів за участю українських і міжнародних експертів щодо визначення впливу війни на різні сфери життя. Учасники цих проєктів (Київська школа економіки, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Центр економічної стратегії, Офіс ефективного регулювання та ін.) для отримання оцінок будівництва та його можливих впливів застосовували таку вибірку загальновідомих прийомів і методів:

- порівняння темпів зростання окремих важливих показників (індексів будівництва та ВРП; обсягів капітального будівництва та ВРП; частки валової доданої вартості у ВРП; частки будівництва регіону в загальному обсязі);
- моніторинг перебігу процесів відновлення за проєктами в екосистемі DREAM та окремими напрямками відбудови;
- розрахунок та оцінювання мультиплікатора інвестицій, українського будівельного мультиплікатора чи / та інших мультиплікаторів;
- побудова обчислювальних чи стохастичних моделей та ін.

Натомість імовірність повтору їх у регіональних чи територіальних межах прямує до нуля через відсутність, суттєву затримку та перервність статистичної інформації в період воєнного стану. Тому для отримання об'єктивних результатів слід використовувати скореговані підходи (з огляду на наявну інформацію).

Ураховавши наявну у відкритому доступі аналітичну інформацію в площині означених прийомів і методів, автори пропонують визначати вплив будівництва на МЕР за допомогою адаптованої матриці впливу. Вона передбачає наявність макроекономічних і галузевих показників, інформації як про коливання їх за певний період, так і про напрям і силу впливу між ними. Вона дає змогу систематично оцінити, як будівництво впливає на різні аспекти місцевого економічного розвитку через взаємозв'язки між показниками, допомагає означити прямі й непрямі взаємодії між ключовими показниками та впливати на прийняття рішень.

Ключовим показником для аналізу впливу будівництва на МЕР Київської області є загальний обсяг інвестицій у будівництво або індекс будівельної продукції. Через відсутність даних було використано показник, який найбільш корелює за сутністю та відображає основні тренди будівництва – індекс завершеного будівництва. Для його розрахунку є статистичні дані.

Вибір основних соціально-економічних показників розвитку Київської області стикнувся з іншими бар'єрами. Повний перелік можливих і ключових показників, визначений у чинному нормативно-правовому полі, є доволі широким [17-18]. Суттєва зміна у 2024 р. не тільки кількісного складу показників, але і якісного наповнення підходів до оцінювання свідчить як про адаптацію до наявної аналітичної бази, так і про перехід до визначення складників якості життя. Однак новий підхід тільки впроваджується, а система індикаторів затверджених стратегій розвитку досі працює. Тому з огляду на певний нормативний фундамент звернемося до вибору показників-індикаторів, орієнтуючись на Програму соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2024 рік, яка містить уточнені, розрахункові та прогнозні дані, що можуть бути використані для визначення впливу.

Відбір потрібних показників з повного масиву [19, с. 106-109] будемо здійснювати за критерієм наявності гіпотетичної можливості впливу (наприклад,

«будівництво рівень зайнятості»: будівництво безпосередньо створює нові робочі місця; «будівництво безпека»: воєнні умови вимагають будівництва сховищ, тобто будівництво закриває потребу в безпеці); даних для визначення сили та напряму впливу або використання близьких за змістом альтернативних показників, що містяться в публічній площині; даних за показниками, що характеризують всі аспекти МЕР, а за відсутності – експертною оцінкою сили впливу.

Отже, перелік ключових (об'єднаних) показників МЕР за напрямками для побудови матриці впливу має містити економічну складову (розвиток інфраструктури, промислового виробництва, малого та середнього підприємництва та рівень зайнятості); фінансову складову (фінансова самодостатність мешканців і територій); соціальну складову (якість соціальних послуг: освіти, медицини, культури, спорту). Ураховуючи оцінювання з позицій сталості, для побудови матриці було відібрано ще три складові (надання адміністративних послуг, безпека та екологія), які були виключені через відсутність інформації у профільних установ статистики.

Після визначення ключових показників впливу та наповнення бази дослідження даними була побудована матриця впливу будівництва на місцевий економічний розвиток (табл. 2). Визначення напряму та сили впливу було здійснено на основі експертних оцінок, оскільки визначення трендів за два роки неможливе, а стартові точки оцінок за всіма показниками є від'ємними.

Пояснення щодо визначення напряму та сили впливу будівництва на МЕР наведемо за показником «Доходи місцевих бюджетів». Нове будівництво створює нові робочі місця, а отже, всі нові наймані працівники будуть отримувати заробітну плату. Тому фонд заробітної плати будівельних підприємств буде збільшуватися і, відповідно, до місцевих бюджетів буде перераховано більше податку на доходи фізичних осіб (ПДФО).

У Київській області за рік зареєстровано на 1579 будівельних підприємств більше, ніж у попередньому. Так само зросла середньомісячна заробітна плата та доходи місцевих бюджетів. Отже, позитивний вплив будівництва в цій ситуації є цілком очевидним.

Вплив оцінено як «сильний», оскільки 64% згенерованого ПДФО залишається в територіальних громадах, і сьогодні це найбільше джерело наповнення їхнього бюджету. Аналогічно отримують свої ознаки впливу інші показники: промислове виробництво для зростання потребує нових потужностей, будівництво яких знаходиться в площині інтересів будівельних підприємств, як і розбудова інфраструктури для покращення логістики; нові лікарні та школи, нові квартири та будинки є не останнім фактором для припливу населення; купівля нових офісів, складських приміщень, торгових площ так само збільшує обсяг капітальних інвестицій.

Саме капітальні інвестиції є тим ключовим показником, через який визначається мультиплікативний вплив будівництва на розвиток країни та регіону. Теорія мультиплікативних ефектів в економіці була сформульована Дж. Кейнсом і визначала на початковому етапі мультиплікатори зайнятості, доходів та інвестицій (як коефіцієнт, що показує, у скільки разів зміняться підсумкові показники розвитку економіки за зростання інвестицій у досліджувану галузь чи вид діяльності). Подальший розвиток теорії призвів до появи нових мультиплікаторів (продажу, виробництва, фіскальний тощо), кінцеве трактування сутності яких далеке від того, що закладав Кейнс.

Будівництво відіграє важливу роль у МЕР, тому для оцінювання впливу використовують декілька різних мультиплікаторів, передусім мультиплікатор інвестицій у будівництво. Для його розрахунку потрібен доступ до певних економічних показників, як от: загальний обсяг інвестицій у будівництво (кількість інвестицій, спрямованих на будівельні об'єкти в Київській області) та зміни в загальному обсязі валового регіонального продукту або іншого

Таблиця 2

Матриця впливу «будівництво ↔ МЕР» у Київській області за 2022-2023 рр.

Місцевий економічний розвиток	Будівництво		зміна площі завершених будівель (Δ)		Δ кількості акт. буд. підприємств
	Індикатори МЕР	2022 р	2023 р	житлових	
					-69392
			Δ	Напряма та сила впливу	
Індекс промислового виробництва	70,8	102,2	31,4		
Обсяг реалізованої промислової продукції	127888,5	171242,5	43354		
Обсяг капітальних інвестицій	31168,6	36342,6	5174		
Обсяг імпорту товарів	3620,7	4887,8	1267,1		
Частка податкових надходжень до бюджетів від діяльності МСП	75,7	76,1	0,4		
Середньорічна чисельність наявного населення	1935,6	1940,5	4,9		
Середньомісячна заробітна плата	14550	18142	3592		
Доходи місцевих бюджетів	30511,4	40366,2	9854,8		
Надходження до державного бюджету	17379,1	21133	3753,9		
Кількість закладів загальної середньої освіти	638	627	-11		
Кількість лікарняних ліжок	9475	9288	-187		
Кількість зареєстрованих безробітних	55,5	43,7	-11,8		

Умовні позначення:

- позитивний вплив на МЕР

- негативний вплив на МЕР

4

- сила впливу: 1 – умовний; 2 – слабкий; 3 – середній; 4 – відчутний; 5 – сильний.

Джерело: побудовано авторами за даними [19].

економічного показника, що відображає економічну активність регіону. Формула для розрахунку така:

$$\text{Мультиплікатор інвестицій} = \frac{\text{Зміна ВРП (або інший економічний показник)}}{\text{Зміна інвестицій у будівництво}}$$

Доступу до таких даних немає, оскільки більше даних про ВРП за 2023 р. має бути оприлюднено тільки в грудні 2024 р. Інші «галузеві» мультиплікатори мають схожі формули розрахунку, відрізняючись показником у числівнику.

Мультиплікатор зайнятості показує, як збільшення інвестицій у будівництво впливає на створення нових робочих місць. Мультиплікатор доходів відображає,

як інвестиції в будівництво сприяють зростанню доходів населення. Важливо, що будівництво не тільки безпосередньо впливає на заробітні плати працівників, але й справляє опосередкований вплив на суміжні галузі. Мультиплікатор споживання демонструє, як інвестиції в будівництво впливають на споживчі витрати в регіоні. Коли працівники будівельної галузі отримують доходи, вони витрачають їх на товари та послуги, що збільшує загальне споживання. Мультиплікатор податків вимірює, як інвестиції в будівництво збільшують податкові надходження місцевого бюджету через зростання економічної активності, створення робочих місць і збільшення доходів. Мультиплікатор ефекту ланцюга постачань: будівництво створює попит на матеріали, обладнання та послуги, що залучає до процесу суміжні галузі, наприклад виробництво будівельних матеріалів, транспорт і логістику. Мультиплікатор нерухомості оцінює, як інвестиції в будівництво житлової або комерційної нерухомості впливають на вартість наявної нерухомості в регіоні.

Проаналізувавши можливості розрахунку означених мультиплікаторів, обираємо з них мультиплікатори доходів, податків і нерухомості, для яких наявні дані (табл. 3). Спільний для всіх показник «Зміна інвестицій в будівництво» присутній в статистиці за 2022 р., а за 2023 р. його можна розрахувати за даними звіту Київської ОДА щодо загальної суми інвестицій та частки їх у будівництво [19, с. 70-71].

Отже, підсумовуючи результати розрахунків та оцінювання впливу будівельної галузі на місцевий економічний розвиток Київської області,

Таблиця 3

Розрахунок мультиплікаторів для оцінювання впливу на МЕР

Показник	Джерело	2022 р.	2023 р.	Зміна показника
1. Інвестиції в будівництво, тис. грн	Держстат	6070616	15355310,1	9284694,1
2. Місцеві податки, тис. грн	Київська ОВА	30511,4	40366,2	9854,8
3. Доходи населення, тис. грн	Київська ОВА	14550	18142	3592
4. Вартість 1 м ² нерухомості, грн	Розрахункові дані	34536,5	71242,6	36706,1
Мультиплікатор та формула розрахунку				Результат
Мультиплікатор доходів		$\frac{\text{Зміна доходів населення}}{\text{Зміна інвестицій у будівництво}}$		0,004646357
Мультиплікатор нерухомості		$\frac{\text{Зміна середньої вартості нерухомості}}{\text{Зміна інвестицій у будівництво}}$		0,003953399
Мультиплікатор податків		$\frac{\text{Зміна податкових надходжень}}{\text{Зміна інвестицій у будівництво}}$		1,061402766

Джерело: складено та розраховано за даними [19-22].

можна констатувати, що результати матриці цілком підтверджуються. Окрім того, аналіз мультиплікаторів окремо та в контексті їхнього взаємозв'язку дає додаткову інформацію щодо майбутніх перспектив.

Мультиплікатор доходів показує, що розвиток будівельної діяльності збільшує доходи домогосподарств регіону. Але його низьке значення означає, що його вплив є дуже обмеженим. Це може свідчити про те, що значна частина витрат на будівництво йде на матеріали та послуги з інших регіонів або на покриття витрат, які не пов'язані із зарплатами місцевих працівників. Крім того, інвестиції в будівництво поточного періоду не завжди означають завершення об'єктів і введення їх в експлуатацію. До того ж результати попереднього оцінювання показали, що саме завершене будівництво в регіоні суттєво знизилось у 2023 р.

Високе значення мультиплікатора податків демонструє, що інвестиції в будівництво значно впливають на податкові надходження до місцевого бюджету. Це також може бути ознакою високої рентабельності будівельних проектів та ефективного адміністрування податків у цій галузі. Також він підтверджує зроблений раніше висновок, що будівництво є важливим джерелом бюджетних надходжень і може забезпечити фінансування інших регіональних потреб.

Низьке значення мультиплікатора нерухомості показує, що будівництво мало впливає на розвиток ринку нерухомості Київської області. Розрахунки тільки підтвердили тренд на збільшення вартості доступної житлової нерухомості та комерційних площ за низького попиту на нову нерухомість. Це може свідчити також про недостатнє будівництво інфраструктури для залучення нових мешканців і бізнесів.

Отже, сукупний результат оцінювання впливу можна сформулювати так: будівельна галузь у Київській області має значний податковий ефект, але лише незначною мірою стимулює зростання доходів населення та розвиток ринку нерухомості. Це може вказувати на потребу в додаткових заходах, які забезпечили би більшу участь органів місцевої влади, громадськості та будівельних підприємств у проектах відбудови та розвитку. Крім того, орієнтація на будівництво, що стимулює місцевий економічний розвиток, сприятиме припливу нових мешканців і поверненню релокованого бізнесу та населення до регіону.

Висновки. Будівельна галузь України дуже постраждала від збройної агресії росії, але вже оговталася та активізувала діяльність. Про це свідчать показники індексів будівельної продукції: 106,8% у 2021 р., 35,2% у 2022 р. та 125% у 2023 р. Доводиться констатувати, що її розвиток залишається незадовільним, а на деокупованих і постраждалих територіях – без ознак сталості. Виявлено також низку позитивних тенденцій. Київська область входить до числа регіонів із найбільш розвиненим будівництвом. Динаміка введення в експлуатацію житлових і нежитлових будівель на Київщині є позитивною, але ще не досягла довоєнних рівнів. Лідерами тут є Бучанський та Вишгородський райони, що найбільш постраждали через війну. Стан будівництва у 2023 р. дає підстави для обережного оптимізму, оскільки динаміка будівництва наближається до зростання економіки загалом.

Обґрунтовано, що сила взаємозв'язку будівництва та місцевого економічного розвитку під час війни корелює з обсягом та якістю участі першого в розбудові території, а визначається тривалістю та вагомістю досягнень (позитивних впливів) будівництва задля підвищення рівня життя. Для його виміру було запропоновано використання матриці впливу, що містить ключові соціально-економічні та галузеві показники, їхню динаміку та оцінку когерентності (напряму і силу впливу). Такий підхід дає змогу оцінити вплив будівництва на різні аспекти МЕР через взаємозв'язки між показниками, прямі й непрямі взаємодії між ключовими показниками, перспективи прийняття рішень. Для Київської області найбільша сила впливу була зафіксована за доходами місцевих бюджетів, найнижча – за обсягами реалізованої промислової продукції.

Для уточнення та деталізації впливу будівництва на МЕР Київської області було розраховано окремі мультиплікатори: доходів, податків і нерухомості. За результатами аналізу їхніх низьких значень була обґрунтована потреба в додаткових заходах для розширення участі органів місцевої влади, громадськості та будівельних підприємств у проектах відбудови та розвитку, що стимулюватиме МЕР та сприятиме припливу нових мешканців, поверненню релокованого бізнесу та населення до регіону.

Список використаних джерел

1. Програма комплексного відновлення території Київської області на 2023-2027 роки. Київ, 2023. 149 с. URL: <https://e-construction.gov.ua/files/restoration/2023-10-23/2be00e64-aa84-468b-97d2-ba9b7233b237.pdf>

2. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, по районах у 2022 році. *Головне управління статистики в Київській області*: сайт. 2022. URL: <http://kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=4166&lang=1>
3. Кравченко Р. У Київській області відновлено вісім об'єктів, і ще 10 планують ввести в експлуатацію протягом місяця. *Interfax*: сайт. 05.07.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/998150.html>
4. Григоренко Ю. Зміна лідера: на будівельному ринку в 2021 році змінився драйвер зростання. *GМК Center*: сайт. 08.02.2022. URL: <https://gmk.center/ua/posts/zmina-lidera-na-budivelnomu-rinku-v-2021-roci-zminivysya-drajver-zrostannya>
5. *Статистичний щорічник України*. Київ: Державна служба статистики України, 2023.
6. Індеси будівельної продукції за видами. *Державна служба статистики України*: сайт. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/bud/ibp/arh_ibp_sezon_kol_2024_u.htm
7. Виробництво будівельної продукції у 2021 році. *KorFor*: сайт. 2021. URL: <https://construction-market.korfor.com.ua/express-12>
8. *Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за окремими кодами Класифікації видів економічної діяльності ДК 009:2010 у розрізі регіонів*. Лист-відповідь Держстату на запит від 10.10.2024 (вх. № ЗПП / Г-2061-24).
9. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами. *Головне управління статистики в Київській області*: сайт. 2024. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1548&lang=1>
10. Загальна площа нежитлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами. *Головне управління статистики в Київській області*: сайт. 2024. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1549&lang=1>
11. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, по районах у 2023 р. *Головне управління статистики в Київській області*: сайт. 2024. URL: <http://kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=4178&lang=1>
12. Прийняття в експлуатацію квартир у житлових будинках (нове будівництво) за місцем будівництва по регіонах. *Державна служба статистики України*: сайт. 2024. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/bud/pvk/pek_u/arch_pek_u.htm
13. Будівельний ринок України 2024 року. *BDO*: сайт. 2024. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2024/ukrainian-construction-market-in-2024>
14. Огляд ринку торгової нерухомості Києва та регіонів за 2П 2023 року. *CBRE*: сайт. 2023. URL: <https://cbre-expandia.com/uk/research>
15. Консенсус-прогноз. *Міністерство економіки України*: сайт. 2024. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=767c9944-87c0-4e5a-81ea-848bc0a7f470&tag=Konsensus-prognoz>
16. Soraya G., Fergus M. I., Swinburn G. *Local economic development: a primer developing and implementing local economic development strategies and action plans*. Washington, D. C.: World Bank Group, 2006. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/Local-economic-development-a-primer-developing-and-implementing-local-economic-development-strategies-and-action-plans>
17. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 856. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#Text>
18. Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 р. № 305. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#n90>
19. *Програма соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2024 рік*. Київ, 2023. 121 с. URL: <https://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/programa-na-2024-rik.pdf>
20. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за регіонами 2022. *Державна служба статистики України*: сайт. 2023. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/ibp/kin_reg/kin_ved_new_u.htm
21. Капітальні інвестиції за регіонами у 2023 році. *Головне управління статистики у Харківській області*: сайт. 2024. URL: <https://kh.ukrstat.gov.ua/kapitalni-investytsii-stat/4578-kapitalni-investitsiji-za-regionami-u-2023-rotsi>
22. Дячкіна А. Передмістя випереджає Київ за кількістю нових ЖК і зростанням цін на нерухомість. *Epravda*: сайт. 26.10.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/26/705892>

References

1. *Prohrama kompleksnoho vidnovlennya terytoriyi Kyivivs'koyi oblasti na 2023-2027 roky [Program for the comprehensive restoration of the territory of the Kyiv region for 2023-2027]* (2023). Kyiv. Retrieved from <https://e-construction.gov.ua/files/restoration/2023-10-23/2be00e64-aa84-468b-97d2-ba9b7233b237.pdf> [in Ukrainian].
2. Zahal'na ploshcha zhytlovykh budivel', pryynyatykh v ekspluatatsiyu, po rayonakh u 2022 rotsi [Total area of residential buildings put into operation by district in 2022]. *Main Department of Statistics in Kyiv region*: Website. Retrieved from <http://kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=4166&lang=1> [in Ukrainian].
3. Kravchenko, R. (2024, Jul 05). U Kyivivs'koyi oblasti vidnovleno visim ob'yektiv, i shche 10 planuyut' vvesty v ekspluatatsiyu protyahom misyatsya [Eight facilities have been restored in the Kyiv region, and another 10 are planned to be put into operation within a month]. *Interfax*: Website. Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/general/998150.html> [in Ukrainian].

4. Hryhorenko, Yu. (2022, Feb 08). Zmina lidera: na budivel'nomu rynku v 2021 rotsi zminyvsvya drayver zrostannyya [Change of leader: the growth driver in the construction market changed in 2021]. *GMK Center*: Website. Retrieved from <https://gmk.center/ua/posts/zmina-lidera-na-budivelnomu-rinku-v-2021-roci-zminivsvya-drajver-zrostannyya> [in Ukrainian].
5. Statystychnyy shchorychnyk Ukrayiny [Statistical Yearbook of Ukraine] (2023). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].
6. Indeksy budivel'noyi produktsiyi za vydamy [Construction product indices by type] (2024). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/bud/ibp/arh_ibp_sezon_kol_2024_u.htm [in Ukrainian].
7. Vyrobnystvo budivel'noyi produktsiyi u 2021 rotsi [Construction product production in 2021] (2021). *KorFor*: Website. Retrieved from <https://construction-market.korfor.com.ua/express-12> [in Ukrainian].
8. *Obsyah realizovanoi produktsiyi (tovariv, posluh) pidpryyemstv za okremymy kodamy Klasyfikatsiyi vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti DK 009:2010 u rozrizi rehioniv [Volume of sold products (goods, services) of enterprises by individual codes of the Classification of Economic Activities DK 009:2010 by region]*: Letter-response of the State Statistics Service to the request dated 10.10.2024 (incoming No. ZPI/G-2061-24) (2024). [in Ukrainian].
9. Zahal'na ploshcha zhytlovykh budivel', pryynyatykh v ekspluatatsiyu, za vydamy [Total area of residential buildings put into operation, by type] (2024). *Main Department of Statistics in Kyiv Region*: Website. Retrieved from <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1548&lang=1> [in Ukrainian].
10. Zahal'na ploshcha nezhytlovykh budivel', pryynyatykh v ekspluatatsiyu, za vydamy [Total area of non-residential buildings put into operation, by type] (2024). *Main Department of Statistics in Kyiv Region*: Website. Retrieved from <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1549&lang=1> [in Ukrainian].
11. Zahal'na ploshcha zhytlovykh budivel', pryynyatykh v ekspluatatsiyu, po raionakh u 2023 r. [Total area of residential buildings put into operation by district in 2023.] (2024). *Main Department of Statistics in Kyiv Region*: Website. Retrieved from <http://kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=4178&lang=1> [in Ukrainian].
12. Pryynyattya v ekspluatatsiyu kvartyr u zhytlovykh budynkakh (nove budivnytstvo) za mistsem budivnytstva po rehionakh [Commissioning of apartments in residential buildings (new construction) by construction site by region] (2024). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/bud/pvk/pek_u/arch_pek_u.htm [in Ukrainian].
13. Budivel'nyy rynek Ukrayiny 2024 roku [Construction market of Ukraine in 2024] (2024). *BDO*: Website. Retrieved from <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2024/ukrainian-construction-market-in-2024> [in Ukrainian].
14. Ohlyad rynku torhovoivi nerukhomosti Kyyeva ta rehioniv za 2P 2023 roku [Overview of the commercial real estate market in Kyiv and the regions for the 2nd half of 2023] (2023). *CBRE*: Website. Retrieved from <https://cbre-expandia.com/uk/research> [in Ukrainian].
15. Konsensus-prohnoz [Consensus forecast] (2024). *Ministry of Economy of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=767c9944-87c0-4e5a-81ea-848bc0a7f470&tag=Konsensus-prohnoz> [in Ukrainian].
16. Soraya, G., Fergus, M. I., & Swinburn, G. (2006). *Local economic development: A primer developing and implementing local economic development strategies and action plans*. Washington, D. C.: World Bank Group. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/Local-economic-development-a-primer-developing-and-implementing-local-economic-development-strategies-and-action-plans>
17. Pro zatverdzhennya Poryadku ta Metodyky provedennya monitorynhu ta otsinky rezul'tatyvnosti realizatsiyi derzhavnoyi rehional'noyi polityky [On approval of the Procedure and Methodology for monitoring and assessing the effectiveness of the implementation of state regional policy] (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2015, Oct 21, 856. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
18. Deyaki pytannya provedennya monitorynhu ta otsynuyvannya derzhavnoyi rehional'noyi polityky [Some issues of monitoring and evaluating state regional policy] (2024). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2024, Mar 15, 305. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#n90> [in Ukrainian].
19. *Prohrama sotsialno-ekonomichnoho ta kulturnoho rozvytku Kyivskoi oblasti na 2024 rik. [Program of socio-economic and cultural development of Kyiv region for 2024]* (2023). Kyiv. Retrieved from <https://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/programa-na-2024-rik-.pdf> [in Ukrainian].
20. Kapital'ni investytsiyi za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti za rehionamy 2022 [Capital investments by types of economic activity by region 2022] (2023). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/ibd/kin_reg/kin_ved_new_u.htm [in Ukrainian].
21. Kapital'ni investytsiyi za rehionamy u 2023 rotsi [Capital investments by regions in 2023] (2024). *Main Department of Statistics in Kharkiv Region*: Website. Retrieved from <https://kh.ukrstat.gov.ua/kapitalni-investytsii-stat/4578-kapitalni-investitsiji-za-regionami-u-2023-rotsi> [in Ukrainian].
22. Dyachkina, A. (2023, Oct 26). Peredmistya vyperedzhatie Kyiv za kil'kisty novykh ZhK i zrostannym tsin na nerukhomist' [The suburbs are ahead of Kyiv in the number of new residential complexes and the growth of

real estate prices]. *Epravda*: Website. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/26/705892> [in Ukrainian].

Zablodska I. V., Hrechana S. I., Kovalchuk Ye. O. Coherence of sustainable building and local economic development in the reoccupied and affected territories.

The article highlights the issue of coherence between sustainable construction and local economic development in the de-occupied and affected territories of Ukraine, especially in the context of hostilities and post-war reconstruction. The authors emphasize the critical role of the construction industry for the restoration of regions that have suffered significant destruction, and emphasize its importance as one of the main drivers of local economic development. The study is based on an analysis of the state of the construction industry in Ukraine before the start of the full-scale invasion and the changes that took place after the start of hostilities, in particular on the example of the Kyiv region, where more than 65% of the territories were destroyed. The article includes an overview of the current state of construction in wartime, which is accompanied by an analysis of statistical data on the volume of construction works, the dynamics of completed construction, investments in the construction industry and their impact on the economic indicators of the regions. The article emphasizes that construction activity activates the local economy through the creation of new jobs, attracting investment and supporting small and medium-sized businesses, but its impact on other areas, in particular the real estate market, is limited. The methodological basis of the study is the adapted matrix of the impact of construction on local economic development proposed by the authors. This matrix takes into account key socio-economic and sectoral indicators, their dynamics and areas of influence, which allows for a systematic assessment of the relationship between construction and development of the region. To check the effectiveness of the proposed methods, examples from the Kyiv region were used, where the indicators of the volume of construction works, the level of employment, revenues of local budgets and the volume of capital investments were analyzed. In addition, the article considers the multiplier effect of construction through the calculation of multipliers of income, taxes and the real estate market. The analysis shows that although construction activities have a significant impact on tax revenues and provide funding for local budgets, their effectiveness in increasing household incomes and stabilizing the real estate market is less significant. This may be due to the fact that a significant portion of construction costs are directed to materials and services from other regions, as well as a shortage of completed construction projects in 2023. The conclusions of the article emphasize the importance of strengthening the participation of local governments, the public and construction companies in the reconstruction and recovery processes. A number of measures aimed at improving coordination between construction projects and local economic development strategies have been proposed, which will help attract investment, return of the population and relocation of business to the regions.

Keywords: sustainable construction, local economic development, deoccupied territories, construction industry, multiplier effect, impact matrix, recovery.

Заблодська Інна Володимирівна – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем міжрегіонального співробітництва Луганської філії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова НАН України» (e-mail: zablodin@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1410-6194>).

Zablodska Inna Volodymyrivna – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of interregional cooperation problems of the Luhansk Branch of the V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine.

Гречана Світлана Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва Луганської філії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова НАН України» (e-mail: svigrech@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4669-3258>).

Hrechana Svitlana Ivanivna – Ph.D. (Econ.), Assoc. Prof., Senior Researcher of the Department of interregional cooperation problems of the Luhansk Branch of the V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine.

Ковальчук Євген Олексійович – аспірант кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (e-mail: kov.eugene87@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7588-489X>).

Kovalchuk Yevhen Oleksiyovych – Postgraduate of the Department of public administration, management and marketing of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University.

Надійшло 20.11.2024 р.